

злочин у стані осудності, але захворіли на психічну хворобу до винесення вироку або під час відбування покарання. Тобто, питання постає щодо особливостей здійснення досудового розслідування та застосування примусових заходів виховного характеру до обмежено осудної особи.

Окремо зазначимо, що в ст. 508 КПК України не встановлено строк, на який можна застосовувати запобіжні заходи. Разом з тим запобіжний захід у вигляді поміщення особи до психіатричного закладу в умовах, що виключають її небезпечну поведінку, суттєво обмежує особу в її правах. З урахуванням того що даний вид запобіжного заходу фактично прирівнюється до тримання під вартою як найбільш суворого запобіжного заходу, на нашу думку, у законі необхідно встановити строк його застосування. Тому, пропонуємо статтю 508 КПК України доповнити частиною 4 такого змісту: «4. Поміщення особи до психіатричного закладу в умовах, що виключають її небезпечну поведінку, застосовується в межах строків, встановлених ст. 197 цього Кодексу».

Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру має ще одну важливу особливість – порядок завершення досудового розслідування. Досудове розслідування завершується закриттям такого кримінального провадження або складенням клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру (ст. 511 КПК України). Постанову про закриття кримінального провадження виносить прокурор з підстав, передбачених п. 1–6 ч. 1 ст. 284 КПК України. Ця постанова надсилається до місцевих органів охорони здоров'я. Клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру складає слідчий, після чого воно затверджується прокурором. Вказане клопотання повинно відповідати вимогам, що висуваються до обвинувального акту.

Варто звернути увагу й на те, що питання про необхідність застосування примусових заходів медичного характеру може виникнути під час судового розгляду в загальному порядку, тобто в разі виникнення в обвинуваченого психічної хвороби після передання обвинувального акта до суду та під час судового слідства. У разі виникнення підстав, передбачених ч. 2 ст. 509 КПК України, суд має право своєю ухвалою доручити проведення психіатричної експертизи експертній установі або експертам (п. 2 ч. 2 ст. 332 КПК України). Крім того, як визначено в ст. 362 КПК України, якщо під час судового розгляду будуть встановлені підстави для здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, суд виносить ухвалу про зміну порядку розгляду і продовжує судовий розгляд згідно з правилами, передбаченими гл. 39 КПК України.

З урахуванням викладеного, можна дійти висновку, що кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів слід розглядати як диференціацію процесуальної форми, що спрямована на ускладнення процедури досудового розслідування та судового провадження з метою створення системи додаткових гарантій прав і законних інтересів особи, яка внаслідок психічних вад не може належним чином реалізувати свої права.

Одержано 14.10.2018

УДК 343.98

Тарас Миколайович СКОРИК,

курсант 4 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ВПЛИВ СЛІДЧОЇ СИТУАЦІЇ НА ПРИЙНЯТТЯ ТАКТИЧНИХ РІШЕНЬ

Однією з проблем криміналістичної тактики є прийняття тактичних рішень як важливого елемента реалізації планування організації розслідування. Найменування «тактичне рішення» виникає з синтезу розумових завдань, що визначаються динамічністю, обґрунтованістю, своєчасністю здійснюваних дій.

Загальні риси, які притаманні всім тактичним рішенням, дозволяють розглядати їх як ланки, єдиного цілого – певного алгоритму, що має місце в процесі виявлення та оцінки доказової інформації.

Тактичне рішення не зводиться тільки до прийняття рішення про провадження слідчих дій, воно впливає на питання організації та планування розслідування, а також на питання, пов'язані з попередженням злочинів [1, с. 475].

Відмінність процесуального рішення від тактичного полягає в тому, що деякі процесуальні рішення на етапі досудового розслідування не пов'язані з тактикою і тому не вимагають використання прийомів і засобів останньої [2, с. 217]. Наприклад, рішення про закінчення розслідування або продовження термінів досудового слідства, рішення про зупинення або відновлення розслідування, рішення про визнання потерпілим або цивільним позивачем та ін. В цьому плані можна констатувати, що процесуальні рішення в основному пов'язані з етапами розслідування. Тактичне рішення завжди сприяє отриманню нової інформації (негативної або позитивної) в процесі його реалізації, що має пряме або непряме відношення до встановлення обставин, що підлягають доказуванню.

На думку Р. С. Белкіна, «... будь-яке тактичне рішення переслідує мету впливу на слідчу ситуацію, елементами якої і є об'єкти безпосереднього впливу.» Продовжуючи цю думку, слід зазначити, що «вплив» може бути активним, що складається з певних дій особи, спрямованих на зміну слідчої ситуації, а також пасивним, коли прийняте тактичне рішення полягає саме в тому, щоб тимчасово відмовитися від активних дій. І в тому і в іншому випадку тактичне рішення залежить від слідчої ситуації в цілому і від ситуації, що склалася в ході проведення окремого слідчої дії. Ситуаційна залежність тактичного рішення простежується в обранні особою, що здійснює досудове слідство, такої лінії поведінки, яка є оптимальною в певний момент розслідування [3, 146].

Для вибору тактичного рішення істотну роль грають інформаційні складові ситуації прийняття рішення. Певний інтерес представляють ситуації, при яких відсутні достатні відомості, необхідні для прийняття тактичного рішення. Так званий «інформаційний голод» змушує слідчого приймати рішення, які йому підказує інтуїція. Досліджуючи психологію планування та організації слідчої діяльності, окремі автори (зокрема В. Ю. Шепітько) відзначають важливу роль інтуїції в процесі виявлення доказів [4, с. 127].

Тактичне рішення є наслідком розумової діяльності, пов'язаної з аналізом наявних у розпорядженні слідчого фактів і обставин, в яких воно існує. Звісно ж, що в практиці розслідування не виключені випадки, коли тактичні рішення можуть і не мати відповідної мотивації їх прийняття, тобто ґрунтуватися на інтуїції особи, яка його приймає. Пояснюється це швидкоплинністю періоду прийняття рішення, в якому судження щодо достовірності та обґрунтованості останнього полягає лише в тому, що в умовах обмежених для вибору варіантів обирається рішення, протилежне тому, яке явно призведе до негативного результату.

Обране рішення в такому випадку в повній мірі не осмислюється особою, яка його приймає. Воно обирається лише тому, що є єдиним вірним, виходячи із суб'єктивного уявлення слідчого, заснованого на його минулому досвіді.

Можна виділити два варіанти поведінки слідчого в такій ситуації: перший, коли необхідно негайно отримати певну доказову інформацію, а значить, прийняти рішення в умовах, коли можлива помилка через нестачу відомостей для обґрунтування прийнятого рішення; другий варіант - це можливість деякої його відстрочки, здійснення підготовки, щоб отримати додаткову інформацію і потім прийняти обґрунтоване рішення.

Особливе значення тактичне рішення набуває в умовах виникнення конфліктної ситуації при впровадженні таких слідчих дій, як допит, обшук, пред'явлення для впізнання живих осіб.

Отже, ситуаційна обумовленість прийняття тактичного рішення полягає також в тому, що методика розслідування як система рекомендацій, висловлених в загальній формі, є основою прийняття тактичного рішення тільки в конкретній слідчій ситуації.

Список бібліографічних посилань: 1. Криминалистика : учеб. / А. Ф. Волынский, Т. В. Аверьянова, И. Л. Александрова и др. ; под. ред. А. Ф. Волынского. М. : Закон и право, 1999. 615 с. 2. Великанов С. В. Следственная ситуация и принятие следственного решения. *Проблеми*

законності. 2000. Вип. 41. С. 217. 3. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия. М., 1997. 334 с. 4. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів : підручник. Харків : Право, 1998. 368 с.

Одержано 16.10.2018

УДК 343.95

Федір Михайлович СОКИРАН,

кандидат юридичних наук, доцент, професор
кафедри криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ

У процесі юридичного регулювання відносин, що виникають у суспільстві у якості функціонального елемента відбувається безпосереднє або опосередковане спілкування людей, які так чи інакше поєднані цими відносинами і наділені певними правами та обов'язками. Є цілком очевидним, що на рівні спілкування будь-які юридичні відносини мають однакову психологічну природу, механізми вивчення яких є надзвичайно важливим для удосконалення правового регулювання в усіх сферах життя суспільства.

Діяльність юридичних органів і посадових осіб спрямована на захист права, має єдину психологічну природу і принципово однаковий комунікативний механізм. Психологічним атрибутом і юридичною умовою при цьому є спілкування, але кожного разу і в кожному окремому випадку воно неодмінно набуває вигляду взаємодії. Запроваджуючи цю тезу у сферу кримінального судочинства, у тому числі й у стадію досудового слідства, можна стверджувати, що процес розслідування як сукупність загальних та великої кількості окремих відносин передбачає спілкування учасників, а звідси — і їх вплив один на одного.

З першого погляду це питання в цілому могло б здатися звичайним, позбавленим будь-яких проблем, якщо уявити процес правового регулювання повністю регламентованим, а засоби досягнення результатів науково обґрунтованими і однозначними. І ще більшою мірою воно може здатися таким, що не заслуговує на увагу, якщо не мати уявлення про практику одержання доказів, їх перевірку та оцінку органами дізнання, слідства і суду.

Але проблема взаємодії учасників правовідносин та психологічного впливу ще не вирішена як у теоретичному, так і у практичному розумінні. Аналізуючи правові норми, що регулюють досудове слідство, бачимо, що це питання не вирішено також і законодавцем. В юридичній літературі через це простежується термінологічна плутанина, існують полярні погляди стосовно того, що одна й та ж слідча (розшукова) дія в одних випадках оголошується вершиною тактичної майстерності, а в інших — ледь не карним грубим порушенням законності. Тому обов'язковою умовою розробки питань психологічного впливу на досудовому слідстві є визначення його як юридичного, так і загального поняття, як неодмінного атрибута будь-якого акту правового регулювання.

Психологічний вплив — це комплекс прийомів, що застосовуються у процесі передачі, опрацювання і використання інформації та викликають відповідну реакцію, яка дозволяє діагностувати психічний стан особи, контролювати хід думок, ставлення до фактів для зміни її поведінки [1].

Висловивши цю думку, співставимо її з існуючою практикою, що не викликає будь-яких заперечень щодо її правомірності, та нормами кримінально-процесуального закону, які регулюють правовідносини, що виникають у процесі проведення слідчих (розшукових) дій та досудового розслідування в цілому.

Тактичні прийоми проведення слідчих (розшукових) дій або окремі їх етапи насичені психологічними елементами, які визнаються як криміналістичні досить умовно, і лише тому, що традиційно (і не без підстав) належать системі прийомів проведення слідчих